

Cihat Burak'ın Resim ve Öykülerine Yansıyan Hayvan İmgeleri

İnci AYDIN ÇOLAK*

öz

Ressam, mimar ve yazar Cihat Burak'ın hayvansever yanına resim ve öykülerinde rastlarız. Eserlerinde en sık adı geçen hayvan kedi olmakla birlikte, köpek, deve, sığa, kertenkele, balina, boğa, köpek, kurbağa ve cardonlar da sıklıkla anılır. Genellikle insanlar dünyasındaki mücadeleden farklı türlerdeki yansımasını göstermek amacıyla kullanılan hayvanlar, kimi zaman da gerçeküstücü bir üslupla konuşturulur veya çığgın bir bilim adamının deneylerinin kurbanı olarak değişime uğrar. Bu hayvanlar, sanatçının resimlerine de yansır. Bu yazı, Cihat Burak'ın resimlerine ve öykülerine yansıyan hayvan imgelerini bularak, bunları sınıflamak ve sanatçının bakış açısıyla bu hayvanların kullanımı arasında ilişki kurmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Resim, öykü, metafor, hayvan, disiplinlerarası

Araştırma Makalesi - Gönderim Tarihi: 26 Eylül 2018, Kabul Tarihi: 3 Ocak 2019

* Sanat Tarihi-Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Doktoru (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi), inciaydincolak@gmail.com

Animal Images Reflecting Cihat Burak's Paintings and Short Stories

İnci AYDIN ÇOLAK*

ABSTRACT

We see animal lover side of the painter, the architect and the writer Cihat Burak in his paintings and stories. Although cats are the most common animals in his works; dogs, camels, donkeys, lizards, whales, bulls, dogs, frogs and cardons are also frequently mentioned. Animals that are usually used to show the reflections of the struggle of the human world in different species, sometimes speak in a surreal tone or change as a victim of a crazy scientist's experiments. These animals are also reflected in the artist's paintings. This paper aims to find the animal images reflected in Cihat Burak's paintings and stories, to classify them and to establish a relationship between the use of these animals and the artist's point of view.

Keywords: Painting, storie, metaphor, animal, interdisciplinary

GİRİŞ

Bu makale, aynı imgenin bir sanatçının bakış açısıyla farklı sanatlardaki yansıtmasını göstermeyi amaçlamaktadır. İmgenin bittiği yerde imaj başlar. İmge ve imaj birbirinin simülakıdır. Aslolan, sanatçının insanlar dünyasındaki bozulmayı anlatma isteğidir. Bu bağlamda sanatçının kullandığı araçlar resim ve öyküdür. Resim ve edebiyat; gerçek ve metafor arasındaki ilişkiyle paralel bir seyir izler. Öyküdeki metafor, resmin diline gerçekçi bir yöntemle yansıyabileceği gibi, bunun tersi de olanaklıdır. Sanatçının resminde kullandığı hayvan metaforu, yaşanmış bir olayın izdüşümü de olabilmektedir ve insanlar dünyasının vahşetini olanca açıklığıyla görünür kılar. İnsan; hayvanı zevkini tatmin etmek, açlığını gidermek için nesneye dönüştürür. Vahşet tam da bu noktada başlar. Düşler gerçeği anlama ve tanımlamada yardımcı olduğu kadar, gerçekler düşlerin oluşumunda etkili olur. Bu geçişlilik durumu, Burak'ın sanatının odak noktasıdır.

CARDONLAR VE KEDİLER

Hayvanlar hem insanlar dünyasını yansıtan bir simge değerdir, hem de gerçekliği yansıtır. "Cardonlar" öyküsünde her iki kullanımın bir aradalığı söz konusudur. Gençlik yıllarını ahşap bir konakta geçiren Burak, cardona ilk kez burada rastlamıştır. Cardon, ilerleyen zamanla önce konağı, sonrasında da evi ele geçiren bir metafora dönüşmüştür. Olumsuz bir tipe gönderme yapan cardonun karşısına, olumlu karakteri simgeleyen kedi çıkartılır. Kedi yararlı ve sevecen bir hayvanken, cardon denetimdışı, zararlı, çirkin ve iticidir. Belirsiz egemendir.

"Kedi kadar sıçanlar dolaşıyor sofalarda, divanhanelerde. Fırtınalı gecelerde zamanın dışarda gezen ruhu evin ötesinden berisinden bir şeyler koparıyor. Kırlangıçlar bile yuva yapmaz olmuş saçakların altına . Gece el ayak çekildikten sonra kuyrukları parmak kalınlığında cardonlar çıkıyor ortaya; delice bir neşe içinde cızık cızık bağırarak yarım metre genişliğinde döşeme tahtalarının üstünde koşuyorlar" (Burak, 2009, s. 31).

Evin kedisi Tonton cardonu öldürür, ancak birkaç gün sonra o da ölür. Yazar zaman ve mekânın kediler ve cardonlar arasında paylaşıldığını düşünür. Herhangi birinin bu gizli anlaşmaya uymaması acı sonuçlara yol açar. Odalar, saçaklar, sofalar ve bahçe kedilere aitken; lağım, en alt kat, tavan arası ve mutfak cardonlarıdır. İlerleyen sayfalarda kendi köşelerine sinen kediler İstanbul'un yerli halkı, cardonlar yeni türedi zenginlere dönüşür. Çocukluk günlerine ait ürkütücü imge, büyüklerin dünyasında da benzer bir rol üstlenir. Pahalı arabalara binip, pahalı sigara içen yeni türedi zenginler cardonlarla anlatılır. Cardon, Burak'ın "Rüşvet" öyküsünde de karşımıza çıkar. Yolu İmar Müdürlüğü'ne düşen mimar yaşadıklarını anlatırken cardonlardan da söz eder:

"(...) ama İmar Müdürlüğü'ne işim düştükten sonra ana lağıma düşmediğime bin kere pişman oldum; ana lağımında nihayet CARDONLAR vardır, bok vardır, her türlü pislik vardır, ama namussuzluk yoktur" (Burak, Cardonlar, 2009: s. 66). Cardonun bile temiz kaldığı kirli ilişkiler yumağı kapitalist insanın yozlaşmış, bencil bürokratik yanıdır.

Sanatçının öykülerinde en sık karşımıza çıkan hayvan kedidir. Cemal Süreya'ya göre Cihat Burak her şeyin kedisini yapabilir. Kedileri tek başlarına, diğer hayvanlarla ve insanlarla resmeder. "Göz Damlası" nda (Burak, 2009, s. 88) Kedilerle insanlar arasında kurulan dostluk ve kimi insanların önyargıları ele alınır. "Tekir" (Burak, 2009, s. 187) öyküsünü Burak, Akademi'de sınıfta kaldığı yıl yazmıştır. Yavru kedi Tekir'le bir çocuğun konakta başlayan dostluğu, ilerleyen zamanla çatışmalı bir ilişkiye dönüşür. Yaşam şartlarının çetinliği, yoksulluk, sevgisizlik ve alkol anlatıcıyı hoyrat yapar. "Kedi" (Burak, 2009, s. 23) adlı bir diğer öyküsü Lauristan Sokağı'ndaki bir lokantada geçer. Arap kökenli bir adam satmak amacıyla lokantaya bir kedi getirir. Kendisini sevdirmeyi beceren kediyi lokanta sahibi satın alır. Lokanta kozmopolit bir kent gibidir. "Melun Kedi" (Burak,

2009, s. 129) adlı bir diğerk öyküsünde, yazar Beyazıt Çınaraltı'ndadır. Kediyi omzuna almasıyla, yandaki masadan bir adamın anlatıcı-yazara laf atması bir olur. Kediler ve diğerk hayvanlar hakkında konuşurlar. Cardonlar (Burak, 2009, s. 41) öyküsünde Pamuk, Minnoş, Tekir ve Sarman adlı kediler evin bireylerinden farksızdır. Cardon'un karşısına çıksalar da etkili olamazlar.

Şekil 1: Kediler Mediler Ne Dediler Ne Yediler, 22 Şubat 1988, tuval üzerine yağlıboya, 86x76 cm.,
Kaynak: Hüseyin Hülki Birol Koleksiyonu.

Burak için 'kedi' diğerk hayvanlardan farklıdır. İnsanla kurduğı ilişki ondaki bağımsızlık yanını gösterir. Burak, Feriha Büyükün'al'la yaptığı söyleşide kedinin bağımsızlığına düşkün olduğunu hatta aslan ve kaplandan daha özgür yaşadığını anlatır. Ancak sözünü ettiği hadım edilen ev kedileri değildir. "Kedi kişiliğı olan hayvandır. Hiçbir zaman insanın elini yakasını bırakmamıştır. Köpek öyle değildir. İnsana Allah'ına bakar gibi bakar. Kedi de 'Ne yapalım, öyle gelmiş, böyle gidiyor' diye bakar. Kedi bir sirk hayvanı değildir" (Büyükün'al, 1991, s. 24). Bu kedi imgesi resimlerine de yansır (Resim1-2). Birinci resimde vahşi olarak tanımlayabileceğimiz arslan ve kaplan tutsaktır. Parmaklıkların arkasında, insanların seyirlik nesnesine dönüşmüşlerdir. Acınası duruşlarını daha etkili kılansa, parmaklıklarını önünde uzanan Van kedisidir. Özgür kedi, demir parmaklıkların ardındaki soydaşlarına acıyarak bakar. Sanatçı beyaz tüylü Van kedisini, tekir renkli tutsak hayvanlarla kontrast yarattığı için kullanmış olabilir. Böylelikle tutsak özgür ayrımı renklerle de vurgulanmış olur.

Şekil 2: İnsanlar ve Hayvanlar, 1984, tuval üzerine yağlıboya, 81x65 cm.

İkinci resim, kedinin patilerine uzanmış cardon aracılığıyla fiziksel olarak ikiye bölünür. Resmin üst bölümünde Burak için özgürlüğün simgesi olan tekir kedi, koyu bir zemin oluşturarak patilerine uzanan açık renkli cardonun vurgulanmasını sağlar. Kediler ve cardonlar arasındaki mücadele, tuval üzerinde açık ve koyu renklerin karşıtlığıyla ifade edilir. Resmin yarısından çoğunu kaplayan cardon ve kedi, yaşamdaki savaşlarının yanısıra, karşıtların birliğini simgeler. En azından aralarındaki mertçe savaş ve saygı duyulan düşman imgelerini taşırlar. Ayrıca, Cihat Burak'ın hayatında kedinin ne denli önemli olduğu, resimde taşıdığı boyut göz önünde bulundurulursa daha iyi anlaşılır. Feriha Büyükünâl'la yaptığı söyleşide Burak Cardonlar öyküsüne konu olan hayvanlardan da söz eder:

“Cardonla başa çıkamazsınız. Cardonlar korkunç bir şeydir. Bizim Pamuk vardı; güçlü kuvvetli bir kedi. Bir gün Firuzaga'daki eve geldim. Evde bir nefes duydum. Hırsız saklanmış, dedim. Elektriği yaktım, baktım. Bir köşede koca cardon, bir köşede Pamuk” (Büyükünâl, 1991, s. 25).

Resimde, cardonun kuyruğunun altında kümelenen seyirciler matador ve boğa arasındaki mücadeleyi izlemektedirler. Matadorun hemen yanında bir kadınla bir erkek sevişmektedir. Kadının bir eli cardonun arka ayağını tutmaktadır. Sevişen çiftin yanında beyaz giyimli bir adam, önündeki sehpa benzeri yükseltinin üstündeki kesik köpek başıyla durmaktadır. Onun hemen yanı başında bir adam, eliyle yüzünü kapatmış ağlamaktadır. Bağlamlarından kopartılarak yana sıralanmış bu figürler resimde sürrealist bir etki yaratır. Burak'ın resimde perspektif kullanmamasının nedeni, hayvanlar dünyasındaki kendiliğinden süregiden mücadeleyi onaylamasından ve insanların hayvanları kendi zevkleri, mideleri ve eğlenceleri için acımasızca öldürmelerinin eleştirisinin göstergesi olarak görülebilir.

HAYVAN SİMGELERİ

“Sürüngenler” (17 Şubat 1952) öyküsünde hayvan her durumda ayakta kalmayı başaran kişisiz insanları tanımlamak için kullanılır. “Onlar her çağda, her ortamda aynıdırlar (...) Dünya nimetleri sanki elini uzatıp koparıvermesi için yaratılmışlardır, toplumun gerçekleri, acıları, sevinçleri onları hiç ilgilendirmez” (Burak, 2009, s. 129). “Uğur Böceği ile Kar Çiçeği” (Burak, 2009: s. 102) öyküsü sonu ölümle biten bir aşkı anlatır. Hayvan ve bitkinin kişileştirildiği öyküde, karda açan bir çiçek için yaklaşmakta olan bahar, ölümün habercisidir. Uğur böceği ise birkaç günlük ömrü süresince kar çiçeğine aşık olduğunu anlamış ancak anladığında onun da ömrü sona ermiştir. “Gemi Aslanı” (Burak, 2009, s. 66) her durumda ayakta kalabilen bir insanın anatomisini, çocukluk günlerinden başlayarak anlatan bir öyküdür ve belki de nasıl çocuk yetiştirilemeyeceğini gösterir. Maymun” simgesi iki öyküde karşımıza çıkar. Öğretmen tüm sınıfa “Maymunla Ceviz” manzumesini ezberleme görevi vermiştir. Küçük çocuk şiiri ezberlerken maymunlaşır. Taklit yeteneği yetişkinliğinde, kolayca yalan söylemesini sağlayacaktır, böylece işinde kolaylıkla yükselebilmelerini sağlayacaktır. Uçuk bir bilim adamının öyküsünü anlatan “Dev Sanson”da maymunlar için şu ifadeler yer alır: “Darwin nazariyesinin aksine olarak maymunun gerilemiş bir insan olduğunu, daha doğrusu devrenin kapanmasına doğru bir hareketin başlangıcı olduğunu söylüyordu” (Burak, 2009: s. 122). Maymun imgesinin yansımaları resimde de görürüz.

Resme ve öyküye yansıyan bir başka imge de balınadır. “Moby-Dick” (Burak, 2009, s. 121) öyküsü Batı insanının medeniyet maskesi altında yaptığı kısımları gözler önüne serer. ‘Vahşi'nin kim olduğunun sorgulandığı öyküde, hayvanların gözüyle insana bakıldığında cevap nettir. Burak, bu romanın tutkularından biri olduğunu ifade ederek aynı başlıkla öykü yazdığı gibi iki resim de yapar. Dolunayın ışığında üç direkli eski bir gemi, zıpkınlarla yaralanmış ispermeteç balınası göze çarpar. Üç direkli eski gemi imgesi, ürkütücü görünümünün yanı sıra, eskiyi anlatan yanı sıra da Burak için önemli bir imgedir. “Denizin Sevgilisi” öyküsünde, Moby Dick resmindeki gemiyi betimlemiştir.

Şekil 3: Kalyon, 1956, tuval üzerine yağlıboya, 90x60 cm.
Kaynak: Demsa A.Ş. Koleksiyonu.

“...üç direkli siyah bir gemi leşi ile karşılaşmıştık. Eskilikten süngerleşmiş kaburgaları tarih öncesi bir hayvan iskeleti gibi kayalıklarda parçalanmıştı” (Burak, 2009, s. 63). Üç direkli eski gemi, resmin tamamını kaplarken, güneş ışınlarını kapatır. Direklerin uzunluğu ve gemini sağ bölümünde kubbeyi andıran yapı, kalyonun koyu gri ve siyah arasında değişen rengi gotik bir atmosfer yaratır. Kalyon, Burak'ın kendisine yarattığı mitolojinin en gizemli parçalarından birisidir. Tekinsizlik, kaygı ve ölümü çağırır.

Burak, balınaya da yaşama şansı tanıyan o çağın balina avını onurlu bulur. Göçmen turna kuşlarını resme yerleştiren Burak, Moby Dick romanını farklı bir okumayla izleyenle buluşturur. Resimde masalsi bir anlam yakalayan Burak, barışı simgeleyen turna kuşlarıyla, yeryüzündeki yaşamın birliğini vurgular.

KÖPEK

Cardonlar öyküsünde Hektor adlı bir köpek ve yavrularından söz edilir. Hektor ve yavruları bir çocuğun doğayla kurduğu ilişkiyi yansıtmaya bakımdan dikkate değer. Çocuk ve köpek arasındaki ilişki Kurbağa adlı öyküsünde de karşımıza çıkar. Sokak köpekleri için topladığı taşlardan ev yapan bir çocuk ve onun hayvanlarla kurduğu ilişki söz konusudur. İki öyküde de çocuk, bahçeli bir konakta yaşar. Bahçe, insanlar kadar hayvanların da yaşam alanıdır. Ne zaman bahçeli konaklar yıkılarak yerine apartmanlar dikilmeye başlanır, insan-hayvan ilişkisinin bunalımı da o zaman başlar. Cuma ve Oğulları (Burak, 2009, s. 113) öyküsünde hayvan kendi değerleriyle ele alınır. İnsanlar dünyasına göndermeler taşıyan bu öyküde var olma/ayakta kalma mücadelesi üzerine tartışmalar yapılır. Dişi bir çoban köpeği olan Cuma, beş oğluyla birlikte çiftliği bekler. Pulat Ağa, köpeğini arkadaşı Dilaver Bey'e ödünç verir. Dilaver Bey'in sürüsüne ne olduğu belirsiz bir canavar dadanmıştır ve ona yardımcı olabilecek tek köpek, becerisi ve cesaretiyle ünlü Cuma'dır. Canavarla karşılaşan Cuma, ölümcül darbeler alır. Herkesin yaşamından umudu kestiği anda ayağa kalkar. İki oğlunu da yanına alarak mücadeleye devam eder. Öykünün sonunda canavarın bir panter olduğu ortaya çıkar. Cuma'yı ölümün kenarından çevirense intikam alma isteğinden başka bir şey değildir.

Cuma ve Oğulları için Burak, desen yapmıştır. Cuma, kendisinden daha büyük bir güce karşı mücadele ettiği için yüceltilmiştir.

KARINCALAR

Hayvanlar dünyasındaki mücadelenin insanlar dünyasına yansıdığı bir diğer öykü Karıncalar'dır. Öyküde anlatılan olay Ne Şirinlerdi ve Nar öykülerinde de geçer. Askerde yaşanan bir anının öyküleştirilmesiyle kurgu oluşturulur. Can sıkıntısından anlatıcı yazar, masanın üzerinde kavgaya tutuşan karıncaları büyüteçle izler, onları ortaçağ şövalyeleri gibi zırhlı ve silahlı bulur. " Her saldırıda kitabın üstüne bir anten, yarısında kopmuş bir bacak, pek de göremediğim bir şeyler dökülüyordu; insafsız, amansız bir dövüştü bu, ölüm kalım dövüşüydü. İkinci saatin sonunda ne anten, ne el, ne ayak kalmamıştı artık. Sağlam kalan kıskaçlarıyla birbirlerini incecik bellerinden kavradılar, inşaatlarda demircilerin koca makaslarıyla kırk milimetrelik demiri keşişleri gibi birbirlerini bellerinden kestiler, bir iki titreyip öldüler" (Burak, 2009, s. 16). Nar öyküsünde de aynı olayı anlatan yazar, hayvanlar dünyasındaki mücadeleyi, insanların dünyasıyla karşılaştırarak ilkini mertçe bulur. Mertçe yaşayıp ölmek insanlardan çok hayvanlara özgüdür (Burak, 2009, s. 64-65).

GERÇEKÜSTÜCÜLÜĞE ADIMLAR

Burak'ın hem öyküleri hem de resimleri gerçeküstücü izler taşır. Bu hem sanatçının bireysel tercihi hem de dönemin genel havasını yansıtır. Gerçeküstü tavrı, kent yaşamının boğuntusundan, duyarsızlaşan insanlar dünyasından ve bürokratik prangalardan uzakta bir arayış çabasıdır. Söz gelimi Yakutiler öyküsü rüya ve gerçekler arasında zikzaklar çizer. Öyküde üç canavar, çizili oldukları duvarda hareket ederler. Gerçekler, bilinç akışı tekniğiyle yazılırken düşe geçişi kolaylaştırır. Öykünün arasına şiirler de serpiştirilmiştir. Böylelikle Burak, anlatımdaki tekdüzeliği kırar.

Şekil 4: Şer Kuvvetlerinin Saldırısı, 1969, gravür, 30x32 cm.
Kaynak: Şaziment- Neşet Arolat Koleksiyonu.

"Boğa" Yakutiler öyküsündeki bir diğer simgedir. İnsanların yaşam mücadelesindeki eşitsizliği simgelemek için kullanılır. Boğa güçlüdür ancak gücünün ayrımında değildir. Asıl düşmanı olan insanı göremeyen boğa pikadorların ellerinde salladıkları muletaya saldırır. Boğanın gözüyle boğa güreşi anlatılırken insanın zavallılığı ve ikiyüzlülüğü yansıtılmıştır. "(...) eğer yorgunluktan bitkinlikten hâlâ yere yıkılmadınsa matadorun sopasına gerili muletaya yine saldırırsın, odur senin düşmanın çünkü, onu ustalıklarla sallayan asıl düşmanın seni hiç ilgilendirmez bile, çünkü o ye-

rinden pek kıpırdamaz, korkarsa, kaçarsa yuhalanır çünkü, matadoru öldürüp de kasabın bıçağı altına yatmaktansa şerefine arenada ölmek de yeğdir ya!" (Burak, 2009, s. 32). Ölüm, yabancılaşma ve yalnızlık temaları öyküye hakimdir ve benzer imgeler sanatçının "Şer Kuvvetlerinin Saldırısı" resminde de vardır (Resim 4). Resimde ölü boğa, iskeletler ve merdiven trabzanına doğru uzanan çarpıtılmış beden insanlar dünyasının acımasızlığını anlatmak için kullanılan motiflerdir. Merdiven başlığındaki küfi yazı, duvardaki portre ve arka plandaki eklektik Osmanlı mimarisi iskeletler ve çarpıtılmış bedenlerle birlikte gerçeküstü bir atmosfer oluşturur. Resmi, mimariyi üreten kafa, ölümün en vahşisini tasarlar. Burak bu resimle insandaki bu ikili yanı, çarpıklığı yansıtır.

1973 tarihli "Midye Yiyen Zebra" öyküsünün ilk adı "Düş"tür (Burak, 2009, s. 133). Bir düşü betimleyen öyküye erotizm, yalnızlık ve absürdlük hakimdir. 1966 yılında yazılan Dev Sanson öyküsü (Burak, 2009, s. 113) hayvanın başkalaştığı başka bir öyküdür. Öyküde diğer gerçeküstücü öykülerden farklı olarak bağlam değişikliğe uğramıştır. Olaylar, karakterler bir düşün içinde değil, uçuk kaçık bir bilim adamının laboratuvarında geçer. Üç gözlü civcivlerden tuhaf böceklere kadar her türlü anormal yaratık yer almaktadır: "Gösterdiği şeyler Brueghel'in tablolarından fıskırmış gibiydiler, sürrealist bir ressamın aklını durdurabilirlerdi. Mikroskopik bıçaklarla ameliyat edilmiş tavuk yumurtalarından çıkan dört ayaklı, tek gözlü civcivler küçük kafeslerde canlı olarak dolaşıyorlardı. Sirtında bir cennet kuşunun göz alıcı tüylerini taşıyan bir Afrika kertenkelesi iki ve dört ayaklılar arasında bir nesil aşılması tecrübesinin mahsülü olarak sun'i bir kayalığın üstüne oturuyorlardı." (Burak, 2009, s. 123).

GEÇMİŞ ZAMAN HAYVANLARI

Mimari yapı, insanı tüm çevresiyle birlikte etkiler. Bahçeli konaklardan, üç oda bir salon apartman dairesine geçiş, insanı odalara hapsedmeye, doğayla, hayvanla ilişkisini sonlandırmaya ve içe dönük bir yaşam sürdürmeye götürür. Bağlam değişimi insanı diğer canlılardan kopararak yalnızlaştırır. "Kurbağa" öyküsünde bahçeli bir evde büyüyen çocuk, onun hayvanlarla kurduğu ilişki anlatılır. Zamanla çevredeki köşkler yıkılır, yerini apartmanlar alır. Tek başına kalan köşk yavaş yavaş çürür ve cinnet geçiren ev sahibi evi yakar. Kurbağa, geçmiş günlerin son tanıklarından biri olarak dumanların arasında kaybolur. Kurbağa imgesi geçmiş günleri yansıtmak amacıyla kullanılan bir güdücü motiftir. Öykünün başında çocuğu ürküten hayvan, zamanın geçmesiyle birlikte ürküttüğü çocuğun rolünü üstlenecektir.

"Merdivenleri dörder dörder atlıyarak taşlığa indim, iri kurbağa alevlere koşan semenderler gibi ıslak bir gürültüyle önümden zıplayıp dumanların içinde kayboldu." (Burak, 2009, s. 100) kaybolan çocukluktur.

1974 tarihli "Kerten Kafaları Darıttık" öyküsünde çocukların hayvan avcılığına duydukları merak anlatılır. Avların peşinde koşarken yaşanan maceralar, çocukların hayal gücünü besler. Her yerin betonlaşması ve kertenkelelerin artık şehirde görünmez olmasıyla, çocukluk merakı değişir. İnsanı kendi doğasından koparan yine kendisi olmuştur. Burak'ın çocukluk günlerine dönmesi bu günden duyduğu rahatsızlıktan kaynaklanır ve bu tutum romantik bakışının yansımasıdır.

Diğerleri

Akbabalar öyküsü (Burak, 2009, s. 98) hayvanın kendi değeriyle ele alındığı öykülerden biridir. "Tahal Karakolu" (Burak, 2009, s. 83) öyküsünde genelevde keçi besleyen bir seks işçisiyle karşılaşırız. Hayvanla kurulan ilişki bizim insan kalan yanımızdır. "Sıpa" da (Burak, 2009: s. 37) bir çocuğun gözüyle "deve"lerin ürkütücülüğü ve sıpanın sevimliliği yansıtılır.

Fil (Burak, 2009, s. 137) öyküsünde insanın hayvanlar üzerinde kurdukları tahakküm yan-

sıtılır. İngiliz sömürgesi bir ülkede ağaç ticaretinde çalıştırılan fillerin dramı anlatılır. Filler arasında en zeki olanlardan Pukiau bir gün 'must' hastalığına yakalanır. Bu hastalık, fillerin göz kenarlarındaki yarıktaki iltihap birikmesiyle başlar ve hayvanı deliliğe götürür. Yazar, Pukiau'yu alim bir fil olarak tanımlar (Burak, 2009, s. 138).

Bağımsızlık yolunu seçen Pukiau bakıcısına ve diğer fillere saldırır. Boynundaki çanı balçıkla tıkar ve böylelikle gelişi duyulmaz. Ancak Pukiau'nun bağımsızlık mücadelesi uzun sürmez. Yazara göre bunun nedeni kendi ulusunun yabancıyla birlik olmasıdır.

Şekil 5: Deve Başı, gravür, 48,5x24,5 cm.
Kaynak: Sevil-Bertan Onaran Koleksiyonu

Son olarak "Acımak" öyküsünde bir kuşbazın anılarını onun ağzından dinleriz ve hayvanlar dünyasıyla insanlar dünyası arasındaki farka bir daha tanık oluruz. Saksığan konuşsun diye dilinin altını kestiklerini ve sığırcık kuşunun etinin güzel olduğunu kuşbazdan öğreniriz. Eski mesleği kasaplık olan kuşbaz, hayvanları değerlendirecek nesne olarak algılar ve değerlendirir. Kuşbaza göre deve hisli bir hayvandır çünkü kesilmeden önce gözünden nohut nohut yaş döker (Burak, 2009: s.15). Devenin etinden pastırma ve sucuk yapılmadığını da onun konuşmalarından öğreniriz. Bu bakış insanmerkezcildir (homosentrik). Belirleyici olan hayvanın insana yararı veya zararındır. Hayvan ancak insana sağladığı yararlarla değerlidir. Kendi başına bir değeri yoktur. Burak "Deve Başı" resminde (Resim 5), resmin merkezine fötr şapka giyen bir devenin başını yerleştirmiştir. Resmin alt bölümünde ise horoz dövüşünü anlatmak için karşılıklı iki horoz çizilmiştir. İnsanların eğlence yaşamlarından kesitler, resimde bordürleri oluşturularak deve başını çerçeveler. Böylelikle, deve etinden sucuk yapma için hayvanı öldürme, horoz dövüştürerek para kazanma, revü kızlarının dansını izlemekten farksız bir deneyime dönüşür. Tüm evren, insanın zevk alması için hazır tüketim nesnesinden başka bir şey değildir.

BİTİRİKEN

Öykü ve resimlerinde Cihat Burak, hayvanlara farklı değerler yükler. Kimi zaman insanlar dünyasındaki mücadeleyi ifade eden hayvanlar, kimi zaman da gerçeküstü bir kurgunun parçası olurlar. Yazarın bu bakışı, bahçeli bir konakta büyüyen sanatçı için geçmişine duyduğu özlemin romantik bir yansımasıdır.

Kedi, Burak'ın sanatına yansıyan diğer hayvanlardan niteliksel ve niceliksel olarak farklılık gösterir. Kedi sanatçının kendisiyle özdeşlik kurduğu bir simgedir ve onun kişilikli, özgür yanını kendisine benzetir. Resimlerinde ve öykülerinde en sık adı geçen hayvanın kedi olması buna bağlanabilir.

İnsanların, hayvanları zevkleri için katledebildiklerinin her fırsatta yansıtıldığı ve hiçbir hayvanın insan kadar acımasız olamayacağı Burak'ın eserlerinde yansıttığı bir başka unsurdur. Kötü koşullarda madenlerde çalıştırılan filler, arenada zevk için öldürülen boğalar, kaplan ve arslanların sirklerde seyirlik nesnelere dönüştürülmesi, sanatçının kapitalist toplum eleştirisidir. Burak sosyal konuları hayvanlar üzerinden işler. Bu toplumda her şey metalaşarak kendi öz değerini yitirir. Bir tüketim nesnesine dönüşür.

Burak kimi öykülerinde hayvan ve insan öğelerini taşıyan canavarımsı yaratıklar betimler. Üç gözlü civcivler, Yakutiler, Dev Samson düş ve gerçeğin sarmalında kurgulanır.

Tüm bunların yanı sıra sanatçı, hayvanlara çocukluk günlerini bahçeli bir konakta geçirmiş olmanın verdiği aşinalıkla yaklaşır. Kurbağa ve kertenkele onun çocukluk günlerine dair sevimli detaylardır. Sanatçı yalnızca geçmiş günlere değil, insanın doğadan tam kopmadan yaşayabildiği bahçeli evlere özlem duyar ve çarpık kentleşmeyi, metalaşmayı eleştirir.

KAYNAKÇA

Burak, C., (2009). Cardonlar (2.Baskı). İstanbul: YKY.

Burak, C., (2009). Yakutiler (2.Baskı). İstanbul: YKY.

Burak, C., (2009). Zenci Kalınız (2.Baskı). İstanbul: YKY.

Büyükcünel, F., (1991). Cihat Burak'la Söyleşi, Cihat Burak, (1. Baskı). İstanbul: Ada Yayınları.